

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ 2023
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1.α.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό

A1.β.

- α. 1.
- β. 3.

B1.

Μια σύντομη απάντηση θα μπορούσε να είναι η παρακάτω

Με βάση τα δύο αποσπάσματα, η πόλις είναι για τον Αριστοτέλη η κοινωνική οντότητα που τα ελάχιστα συστατικά στοιχεία της είναι οι πολίτες, η ανθρώπινη κοινωνία που εμφανίζει τον υψηλότερο βαθμό φυσικής εξέλιξης.

Οι δύο κατώτερες εξελικτικά ομάδες συνύπαρξης των ανθρώπων, τις οποίες η πόλη ενσωματώνει στην οργάνωσή της, ήταν, πρώτον, η οικογένεια (*οίκια, οἶκος*) και, δεύτερον, το χωριό (*κώμη*), η κοινωνία που σχηματίστηκε από πλείονας *οίκιας*.

Η πόλις δε συγκροτείται μόνο από επιμέρους χωριά και, επομένως, από οικογένειες, αλλά αποτελεί και το φυσικό τέλος τους, τη μορφή, δηλαδή, μέσα από την οποία όλες οι κατώτερες κοινωνικές ομάδες γνωρίζουν την τελείωση, την ολοκλήρωσή τους, και προς την οποία κατατείνουν μέσα από τη φυσική εξελικτική πορεία τους. Και η ίδια, όμως, η πόλις υπάρχει έχοντας μέσα της το δικό της τέλος, το οποίο είναι το *βέλτιστον*, κάτι το έξοχο σε σχέση με τους αντίστοιχους σκοπούς ύπαρξης του *οἴκου* και της *κώμης*. Αυτό το τέλος για την πόλη, που καθορίζει τελικά και τη φύση της, είναι η *αὐτάρκεια* (ἢ δ' *αὐτάρκεια καὶ τέλος καὶ βέλτιστον*)· πρόκειται γενικά για την κατάσταση που είναι από μόνη της τέλειο αγαθό, που κάνει τη ζωή αξία να τη ζει κανείς. Ειδικά, όμως, για την πόλη, *αὐτάρκεια* είναι η κατάσταση που παρέχει στο σύνολο των πολιτών τις αναγκαίες προϋποθέσεις για να αποκτήσουν το ύψιστο αγαθό, την *εὐδαιμονίαν*, το *εὖζῆν*. Μία πόλις, λοιπόν, είναι *αὐτάρκης*, αν η γεωγραφική της θέση της εξασφαλίζει άφθονα τα υλικά αγαθά και τη βοήθα στην εμπορική της ανάπτυξη, αν έχει τις απαραίτητες αμυντικές δυνατότητες και αν διαθέτει σύστημα χρηστής διοίκησης και, προπαντός, απονομής της δικαιοσύνης· επομένως, αν είναι ανεξάρτητη ή, με άλλα λόγια, αν δε χρειάζεται εξωτερική βοήθεια, για να καλύψει τις υλικές, ηθικές και πνευματικές ανάγκες της κοινωνίας της.

Η απάντηση μπορεί να βασιστεί στα παρακάτω:

A. Ερμηνευτικά σχόλια Φακέλου Υλικού

«Πόλις» είναι η τελειότερη μορφή κοινωνικής συμβίωσης. Περιλαμβάνει ατελέστερα κοινωνικά μορφώματα, όπως η οικογένεια, η φυλετική συγγένεια και σχέση, το χωριό, μια συντεχνία κ.ά. Η πόλις δεν είναι απλώς μια ανταλλακτική κοινωνία που διασφαλίζει την επιβίωση των μελών της, αλλά εκείνη η οργανωμένη και αρθρωμένη κοινωνία που διασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την πλήρη ανάπτυξη όλων των δυνατοτήτων του ανθρώπου. Ύψιστος σκοπός της ύπαρξής της είναι το κοινό αγαθό, η συλλογική και ατομική ευτυχία των μελών της.

Η «κώμη» είναι μια μικρή κοινότητα ανθρώπων, π.χ. ένα χωριό. Η «οικία» και η «κώμη» αποτελούν ατελείς μορφές ανθρώπινης κοινωνίας, γιατί δεν μπορούν να εξασφαλίσουν στα μέλη τους την πληρότητα των σχέσεων και την ολοκλήρωση της κοινωνικής φύσης του ανθρώπου. Η «οικία» περιλαμβάνει, κατά τον Αριστοτέλη, μόνο τη συζυγική σχέση άνδρα-γυναίκας, τη σχέση πατέρα-τέκνων και τη σχέση δεσπότη-δούλου. Η κώμη διευρύνει αυτόν τον κύκλο ικανοποιώντας κάποιες περαιτέρω ανάγκες, πρωταρχικά οικονομικές. Έτσι, οικία και κώμη διασφαλίζουν τη ζωή (ζήν), δεν μπορούν όμως να παράσχουν την καλή ζωή (εὖζήν), την αυτάρκεια δηλαδή και την ευτυχία. Αυτό είναι έργο της «πόλεως».

εὖζήν: Απαραίτητες προϋποθέσεις της καλής κοινωνικής ζωής ο Αριστοτέλης στα «Πολιτικά» απαριθμεί τις εξής: α) επάρκεια τροφής, β) ποικιλία τεχνών και τεχνιτών, γ) επαρκής οπλισμός, δ) οικονομική ευπορία, ε) θρησκευτικοί θεσμοί, στ) θεσμοί δικαιοσύνης. Αυτό το τελευταίο χαρακτηριστικό της πόλης θεωρείται από τον φιλόσοφο και το πιο σημαντικό.

αυτάρκεια: Η αυτάρκεια αποτελεί θεμελιώδες γνώρισμα της πόλεως και πρωταρχική επιδίωξή της. Με αυτήν δηλώνεται η επάρκεια των αγαθών που είναι απαραίτητα για την απόκτηση και διατήρηση της συλλογικής ευτυχίας (ευδαιμονίας). Πρόκειται για αγαθά εξωτερικά (υλικά), σωματικά και ψυχικά. Η αυτάρκεια μιας πόλης εξαρτάται α) από τη γεωγραφική της θέση, ώστε να εξασφαλίζονται υλικά αγαθά, β) από το έμψυχο, ανθρώπινο δυναμικό που διασφαλίζει την άμυνα της πόλης-κράτους και γ) από το σύστημα χρηστής διοίκησης και απονομής δικαιοσύνης, που εγγυάται την εσωτερική συνοχή της πόλης.

πᾶσαπόλις φύσει ἔστιν: Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, τόσο η κοινωνικότητα του ανθρώπου όσο και η σύσταση της πόλεως ανάγονται στη φύση, είναι φυσικά φαινόμενα. Δεν αποκλείεται η συγκεκριμένη διδασκαλία του φιλοσόφου να αποτελεί απάντηση σε ορισμένους σοφιστές που υποστήριζαν ότι οι πολιτικοί θεσμοί και οι νόμοι αποτελούν προϊόντα ανθρώπινα, κοινωνικές συμβάσεις που έρχονται σε σύγκρουση με τις φυσικές διεργασίες.

B. Ερμηνευτικά σχόλια από το studyforexams

Η λέξη «αυτάρκεια» παράγεται από το επίθετο «αὐτάρκης», το οποίο είναι σύνθετο από την αντωνυμία «αὐτός» και το ρήμα «ἄρκέω -ῶ». Η ετυμολογία της, λοιπόν, δηλώνει αυτόν που αρκείται σε όσα έχει ο ίδιος, αυτόν που ζει άνετα από τη δική του μόνο παρουσία, επομένως αυτόν που έχει οικονομική ανεξαρτησία.

Στα «Ηθικά Νικομάχεια» ο Αριστοτέλης είπε ότι χρησιμοποιούμε αυτή τη λέξη όταν θέλουμε να δηλώσουμε πως κάτι είναι και μοναχό του τέλει αγαθό, ότι και μόνο του κάνει τη ζωή αξία να τη ζήσει κανείς, έχοντας το αίσθημα ότι δεν έχει ανάγκη από τίποτε άλλο.

Στην ενότητα αυτή η λέξη «αυτάρκεια» αποδίδεται στην πόλη. Η πόλη, λοιπόν, χαρακτηρίζεται τέλεια, γιατί τίποτε άλλο δεν χρειάζεται πέρα από αυτή ο πολίτης, αφού η πόλη είναι αυτάρκης, μπορεί δηλαδή και μόνη της να του χαρίσει το πιο μεγάλο αγαθό, που είναι το «εὖζήν», η ευδαιμονία, η καλή ζωή. Είναι η απαραίτητη προϋπόθεση, η αναγκαία συνθήκη για την ικανοποίηση των πνευματικών και ηθικών αναγκών του

ανθρώπου και ως εκ τούτου για την ενάρετη ζωή των μελών της πόλης. Στην «αυτάρκεια» εντοπίζεται και η αξιολογική, ποιοτική υπεροχή της πόλης έναντι των άλλων κοινωνιών. Η αυτάρκεια, λοιπόν, της πόλης και η ευδαιμονία της είναι δύο έννοιες απόλυτα ταυτόσημες. Μια πόλη, λοιπόν, είναι αυτάρκης:

- αν η γεωγραφική της θέση της εξασφαλίζει άφθονα τα υλικά αγαθά και τη βοήθα στην εμπορική της ανάπτυξη,
- αν έχει τις απαραίτητες αμυντικές δυνατότητες,
- αν διαθέτει σύστημα χρηστής διοίκησης και απονομής της δικαιοσύνης,
- αν είναι ανεξάρτητη ή δεν χρειάζεται εξωτερική βοήθεια, για να καλύψει τις υλικές, ηθικές, πνευματικές και κοινωνικές της ανάγκες.

Ο ορισμός της έννοιας «πόλις»

α. Οριστέα έννοια: Πόλις ή πολιτική κοινωνία

Σ' αυτή την ενότητα ο Αριστοτέλης επιχειρεί να δώσει τον πρώτο ορισμό της έννοιας «πόλις» στα *Πολιτικά*. Η «πόλις», λοιπόν, είναι μια μορφή ανώτερης κοινωνικής συνύπαρξης («ή πασῶνκυριωτάτη»), που εμπεριέχει όλες τις άλλες («πάσας περιέχουσα τὰςἄλλας»), και αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά («τοῦκυριωτάτου πάντων»). Είναι δε «ή κοινωνία ή πολιτική». Στον ορισμό αυτό μπορούμε να διακρίνουμε το προσεχές γένος (genusproximum) της έννοιας «πόλις» και την ειδοποιό διαφορά της (specificadifferentia). Συγκεκριμένα, το προσεχές της γένος, δηλαδή η ευρύτερη κατηγορία στην οποία εντάσσεται η έννοια, είναι ο όρος «κοινωνία» («κοινωνίαν τινὰοὔσαν»), ενώ η ειδοποιός διαφορά της, δηλαδή το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα που διαφοροποιεί την έννοια του γένους από τις όμοιές της έννοιες, ώστε να προκύψει η οριστέα, είναι το αγαθό στο οποίο αποβλέπει. Ειδικότερα, το αγαθό στο οποίο αποβλέπει, που είναι η ευδαιμονία των πολιτών, είναι το ανώτερο από όλα τα αγαθά των άλλων κοινωνιών και μ' αυτό η «πόλις» επιδιώκει το συμφέρον του συνόλου των πολιτών. Αντίθετα, οι άλλες μορφές κοινωνίας επιδιώκουν επιμέρους αγαθά για το συμφέρον των μελών τους. Ο Αριστοτέλης επισφραγίζει τον ορισμό της έννοιας «πόλις» με τον χαρακτηρισμό πολιτική κοινωνία, δηλαδή την οργανωμένη πολιτειακά κοινωνία η οποία έχει αυτάρκεια, αυτονομία, ελευθερία, θεσμούς και πολίτευμα. Αφορά, λοιπόν, η πόλη τη γνωστή για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο πόλη-κράτος, όπως επικράτησε να αποδίδεται σήμερα ο όρος.

Ο όρος «κοινωνία»

β. Έννοια προσεχούς γένους: κοινωνίαν τινα

Ο όρος «κοινωνία» προέρχεται από τη λέξη «κοινωνός» και είναι ομόρριζος με το ρήμα «κοινωνῶ» που στα αρχαία ελληνικά σημαίνει μοιράζομαι ή κάνω κάτι μαζί με άλλους. Έτσι, με τον όρο αυτό νοείται μια ομάδα ανθρώπων που συνυπάρχουν και συνεργάζονται αποβλέποντας –η καθεμιά ξεχωριστά– στην επίτευξη ενός κοινού για τα μέλη της σκοπού, ενός επιμέρους συμφέροντος («ἀγαθοῦτινοςἔνεκενσυνεστηκυῖαν»). Αυτοί, για παράδειγμα, που πολεμούν μαζί επιδιώκουν τον πλούτο, τη νίκη ή την κατάκτηση μιας πόλης, οι ναυτικοί έχουν στόχο την απόκτηση χρημάτων, και κάτι ανάλογο συμβαίνει σε όσους ανήκουν σε μια φυλή ή σε ένα δήμο. Οι επιμέρους αυτές κοινωνίες αποτελούν, για τον Αριστοτέλη, μόρια της πολιτικής κοινωνίας, εμπεριέχονται δηλαδή σε αυτή («ή πασῶνκυριωτάτηκαὶ πάσας περιέχουσα τὰςἄλλας»), και τις τοποθετεί σε υποδεέστερη από αυτή θέση, αφού η πολιτική κοινωνία δεν στοχεύει στο ειδικό κατά περίπτωση συμφέρον, στο συμφέρον της στιγμής, ή στο συμφέρον μιας ομάδας ανθρώπων, αλλά σ' ένα ανώτερο αγαθό («κυριωτάτου πάντων»), δηλαδή στην ευδαιμονία του συνόλου των πολιτών, που αφορά «ἅπαντα τὸνβίον». Ο Αριστοτέλης στα *Ηθικά Νικομάχεια* είχε χαρακτηρίσει το υπέρτατο αυτό αγαθό με την έκφραση «τὸ ἀκρότατον πάντων τῶν πρακτῶν ἀγαθῶν».

Το ανώτερο αγαθό στο οποίο στοχεύει η «πόλις»: η ευδαιμονία.

γ. Η ειδοποιός διαφορά: καίτοι ὑκυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας

Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στις άλλες μορφές συμβίωσης και στην πόλη είναι ποιοτική (κυριωτάτη), ποσοτική (περιέχουσα) και ανώτερου σκοπού, καθώς ο υπέρτατος σκοπός της πόλης υπερβαίνει τους επιμέρους σκοπούς των μορίων (=υποσυνόλων) της πολιτικής κοινωνίας. Με τη φράση «κυριωτάτου πάντων» ο Αριστοτέλης εννοεί το υπέρτατο αγαθό στο οποίο αποβλέπει η «πόλις», δηλαδή την ευδαιμονία του συνόλου των πολιτών. Η ανωτερότητα αυτού του αγαθού αποδεικνύει και την ανωτερότητα της ίδιας της πόλης έναντι των άλλων κοινωνιών. Με άλλα λόγια, εφόσον η πόλη είναι η «κυριωτάτη» όλων των κοινωνιών, και το αγαθό στο οποίο στοχεύει είναι το «κυριώτατον» όλων των άλλων αγαθών.

Ήδη στην εισαγωγή των *Ηθικῶν Νικομαχείων* είδαμε τις ερμηνείες που έδωσαν στον όρο «εὐδαιμονία» διάφοροι φιλόσοφοι, όπως και την ερμηνεία του Αριστοτέλη. Αρχικά, λοιπόν, η λέξη «εὐδαιμονία» (<εὖ + δαίμων) σήμαινε την εὐνοια του θείου, κάτι που δίνεται δηλαδή στον άνθρωπο από τον θεό. Αργότερα, για το περιεχόμενο της ίδιας λέξης μίλησε ο Ηράκλειτος και ο Δημόκριτος. Σύμφωνα με αυτούς, η κατάκτηση της ευδαιμονίας εξαρτάται από τον ίδιο τον άνθρωπο και τις ενέργειές του. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η ευδαιμονία δεν είναι κατάσταση, αλλά διαρκής ενέργεια της ψυχής με τους κανόνες της τέλει αρετής. Μελετώντας, λοιπόν, όλες τις παραπάνω απόψεις παρατηρούμε ότι ο όρος «εὐδαιμονία» αφορά τον ηθικό βίο του ανθρώπου. Για τον Αριστοτέλη, όμως, ο όρος αυτός έχει από τη μια ηθικό περιεχόμενο και αφορά τον άνθρωπο ως άτομο και από την άλλη είναι και ο προορισμός της πόλης, που αφορά τον άνθρωπο ως πολίτη. Ο άνθρωπος δηλαδή θα κατακτήσει με τις ηθικές ενέργειές του τόσο την ατομική ευδαιμονία όσο και την ευδαιμονία μέσα στο πλαίσιο της πόλης συνυπάρχοντας αρμονικά με τους άλλους πολίτες και ενεργώντας ως πολίτης. Υπό την έννοια αυτή, οι πράξεις του είναι πολιτικές πράξεις, καθώς ενεργεί ως μέλος της πολιτικής κοινωνίας, και έχουν πολιτικές συνέπειες, εφόσον οδηγούν στην ευδαιμονία του πολιτικού συνόλου. Η άποψη αυτή διατυπώνεται ξεκάθαρα από τον ίδιο τον Αριστοτέλη στο έβδομο βιβλίο των *Πολιτικῶν* του, όπου αναφέρει ότι η ευδαιμονία του κάθε ανθρώπου ξεχωριστά συναρτάται με την ευδαιμονία της πόλης. Έτσι, επιβεβαιώνεται η άποψη ότι η ηθική φιλοσοφία είναι μέρος της πολιτικής φιλοσοφίας.

Η τρίτη μορφή κοινωνικής συμβίωσης ήταν η πόλη («ἡ πόλις»), η οποία αποτελούσε υψηλότερο και ανώτερο τύπο κοινωνίας, γιατί σχηματίστηκε από τη συνένωση περισσότερων χωριών, συνεπώς και οικογενειών. Ήταν δηλαδή φυσική εξέλιξη και ανάπτυξη αυτών των πρώτων μορφών κοινωνίας, το «τέλος» αυτών, η ολοκληρωμένη, τέλεια κοινωνία, η οποία ικανοποιούσε τις ηθικές ανάγκες του ανθρώπου. Σκοπός της ήταν όχι μόνο το «ζῆν», η επιβίωση, που και η «κώμη» επεδίωκε και εξασφάλιζε, αλλά το «εὖζῆν», δηλαδή η ευδαιμονία, και το υπέρτατο αγαθό της αυτάρκειας.

Χρονική προτεραιότητα στον σχηματισμό αυτών των κοινωνιών έχει η οικογένεια και στη μακρاییνη εξέλιξή τους η πόλη έρχεται τελευταία χρονικά, αλλά αξιολογικά έχει προτεραιότητα απέναντι στις άλλες.

Στο απόσπασμα «Ἐπειδὴ ... ἡ πολιτική» ο Αριστοτέλης δίνει τον ορισμό της έννοιας «πόλις» κάνοντας αναφορά στα εξής γνωρίσματά της:

- κάθε πόλη είναι ένα είδος κοινωνικής συνύπαρξης («πᾶσαν πόλιν οὔσαν κοινωνίαν τινα»),
- είναι ανώτερη από όλες τις κοινωνίες και εμπεριέχει όλες τις άλλες («ἡ πασῶν κυριωτάτη καὶ περιέχουσα πάσας τὰς ἄλλας»),
- επιδιώκει το ανώτερο από όλα τα αγαθά («μάλιστα τοῦ κυριωτάτου πάντων»).

Στο απόσπασμα «Ἡ δ' ἐκπλειόνων κωμῶν ... τέλος ἐστίν» δίνει ακόμα μερικά γνωρίσματα της πόλης, που συμπληρώνουν τον ορισμό της:

- η πόλη είναι μια κοινωνική οντότητα τέλεια,
- πέτυχε την ύψιστη αυτάρκεια,
- συγκροτήθηκε για να διασφαλίζει τη ζωή, υπάρχει για να εξασφαλίζει την καλή ζωή εκ φύσεως.

Έτσι, λοιπόν, ένας πιο ολοκληρωμένος ορισμός της θα περιελάμβανε τα ακόλουθα: η πόλη είναι μια τέλεια μορφή κοινωνικής οντότητας, που υπάρχει εκ φύσεως και προήλθε από τη συνένωση άλλων κοινωνικών οντοτήτων, τις οποίες εμπεριέχει. Είναι ανώτερη από όλες τις άλλες, γιατί είναι το τέλος τους, η εξέλιξη, η ολοκλήρωσή τους. Αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά, αφού συγκροτήθηκε για να διασφαλίζει τη ζωή των ανθρώπων, στην πραγματικότητα όμως υπάρχει για να εξασφαλίζει την καλή ζωή τους πετυχαίνοντας την ύψιστη αυτάρκεια, που είναι κάτι το άριστο.

B2.

Στα αποσπάσματα από τα «Πολιτικά» ο Αριστοτέλης εκφράζει την άποψή του για την υπεροχή της άσκησης της εξουσίας από τους πολλούς έναντι της άσκησης της εξουσίας από τους λίγους και αρίστους. Βασίζει την άποψή του στην αθροιστική θεωρία, σύμφωνα με την οποία το κάθε άτομο μεμονωμένα μπορεί να υστερεί στη φρόνηση και την αρετή έναντι των αρίστων, αλλά, όταν ενωθεί με τους υπόλοιπους συνανθρώπους του, το πλήθος που δημιουργείται είναι ανώτερο όχι μόνο αριθμητικά αλλά κυρίως ποιοτικά έναντι των λίγων και αρίστων. Βέβαια, ο Αριστοτέλης εκφράζει την παραπάνω άποψη με επιφύλαξη, διότι κάθε άτομο χωριστά είναι κατώτερο όσον αφορά τις ικανότητές του από τους λίγους και αρίστους. Ωστόσο, παραθέτοντας τρία παραδείγματα τεκμηριώνει τον ισχυρισμό του ότι οι πολλοί μπορούν διοικήσουν την πόλη καλύτερα από τους λίγους, ακόμη κι αν οι τελευταίοι έχουν ως άτομα εξαιρετικές ικανότητες. Το παράδειγμα το οποίο αντλείται από τη μυθολογία αναφέρεται στη δημιουργία ενός όντος με πολλά χέρια και με πολλά πόδια και με απεριόριστες, κατά συνέπεια, ικανότητες και εξυπνάδα, όπως ήταν οι Ερινύες και οι Εκατόγχειρες. Κατά τον ίδιο τρόπο, όταν συγκεντρώνονται πολλοί άνθρωποι, προκειμένου να αποφασίσουν για πολιτικά ζητήματα, χάρη στον πλουραλισμό απόψεων, λαμβάνεται στο τέλος η καλύτερη δυνατή απόφαση, μέσα από τη σύνθεση των απόψεων. Αυτό το σύνολο ανθρώπων που αποτελεί ένα συλλογικό όργανο λήψης αποφάσεων μπορεί μεν να αποτελείται από ανθρώπους μέτριων ικανοτήτων, γνώσεων, ηθικής, ωστόσο, χάρη στο ότι αυτοί συνεργάζονται, αναδεικνύουν τις συγκεντρωμένες ικανότητες του πλήθους, άποψη η οποία ανάγεται ήδη στα Ομηρικά χρόνια, καθώς στην Ιλιάδα αναφέρεται ότι «συμφερτή δ' ἀρετήπέλειανδρῶν καὶ μάλα λυγρῶν», δηλαδή «και οι πιο αχαμνοί, σαν πούνε να σμίξουν, κάτι θα κάνουν πάντα».

Στο παράλληλο κείμενο αντίστοιχα περιγράφεται ένας Ὑπεράνθρωπος», ο οποίος από τη γέννησή του έχει υπερφυσικές δυνάμεις και ικανότητες και, κατά συνέπεια, υπερέχει όλων των άλλων. Απαραίτητη, ωστόσο, προϋπόθεση για την ανάδειξή του αποτελεί η υποταγή του στον νόμο και τη δικαιοσύνη, στοιχεία τα οποία με τις πράξεις του θα πρέπει να στηρίζει και να προάγει. Αν στρεφόταν ενάντια στον νόμο και τη δικαιοσύνη, τότε οι εξαιρετικές ικανότητές του δε θα ήταν αρκετές για να αντιμετωπίσουν τη δυσαρέσκεια του πλήθους, διότι, καθώς οι πολλοί θα υπερτερούσαν αριθμητικά και θα τηρούσαν τον νόμο, θα τον απομάκρυναν και στο τέλος θα νικούσαν.

Επομένως, φαίνεται πως και στο κείμενο από το πρωτότυπο και στο παράλληλο κείμενο αξιολογική προτεραιότητα δίνεται στις αποφάσεις του πλήθους ως πιο ολοκληρωμένες και ηθικές. Και στις δύο περιπτώσεις επίσης παρατηρείται ότι χρησιμοποιείται η αναλογία, προκειμένου να καταστούν κατανοητές στο ευρύ κοινό φιλοσοφικές έννοιες που αφορούν τη διακυβέρνηση του κράτους. Παράλληλα, αναδεικνύεται η σημασία της αρετής, της φρόνησης και της δικαιοσύνης για την επίτευξη της ευδαιμονίας του συνόλου των πολιτών μέσω της σωστής διοίκησης.

B3.

οπτική: ὀρῶμεν

σύσταση: συνεστηκυῖαν

λάθος: ἀλήθειαν

δοχείο: ἐνδέχεται

ποδήλατο: πολύποδα

B4.

1. β.

2. β.

3. α.

4. α.

5. β.

Γ1.

Σωκράτη, ὅλοι οἱ ἔμβιοι ὀργανισμοὶ τυχαίνει νὰ ἔχουν τὸν ἴδιο τρόπο (ανατροφῆς), καὶ αὐτὰ που φύονται ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τὰ ζῶα, τόσο τὰ ἄλλα ὅσο καὶ ὁ ἄνθρωπος. Γιατί καὶ αὐτὸ στὴν περίπτωση τῶν φυτῶν εἶναι γιὰ ἐμᾶς, ὅσοι ασχολοῦμαστε μετὰ τὴ γεωργία, πολὺ δύσκολο, τὸ νὰ προετοιμάζουμε ὅλα αὐτὰ που προηγούνται τῆς φύτευσης καὶ ἐπίσης τὸ ἴδιο τὸ φύτεμα· ὅταν ὁ μὲν αὐτόπου φυτεῖ τὴ κεπιβιώσει (καὶ αὐξηθεῖ), στὴ συνέχεια αὐτὸ ἰσχυροῦται καὶ ἔχει φυτόρῳσε εἰς αἰμακροχρόνια καὶ δύσκολη καὶ κοπιαστική. Καὶ φαίνεται ὅτι τοῖς ἰδιοῖσχυρῶσιν αἰγιά, τὰ φερόντων ἀνθρώπων· ἀπὸ τῆς δικῆς μου καταστάσεως καταλήγω σε (αὐτὸ τὸ) συμπέρασμα καὶ γιὰ τῆς ἄλλης περιπτώσεως. Γιατί καὶ γιὰ μένα ἡ (γέννησις) αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ γιου, εἴτε πρέπει νὰ τὴν ἀποκαλοῦμε φύτευσι εἴτε τεκνοποιία, ἔχει γίνεαι τὸ πιο εὐκόλο ἀπὸ ὅλα (τὰ πράγματα), ἡ ἀνατροφή του ὁμῶς (ἔχει γίνεαι) δύσκολη καὶ συνεχῶς γιὰ αὐτὸ αἰσθάνομαι μεγάλο φόβο.

Γ2.

Στὸ ἀπόσπασμα «δοκῶ γάρ μοι ... αὐτὸν σοφὸν ποιήσει» ὁ Θεάγης ζητᾷ ἀπὸ τὸν πατέρα του Δημόδοκο χρήματα, προκειμένου νὰ μαθητεύσει κοντὰ σε κάποιον σοφιστή.

Συγκεκριμένα ο Δημόδοκος, απευθύνεται στον Σωκράτη, γιατί, όπως αναφέρει η αξίωση αυτή δεν είναι αισχρή, αλλά εσφαλμένη («ἔστι μὲν γὰρ οὐκ ἀγεννής, σφαλὲρ ἄδέ»). Ο Δημόδοκος θεωρεί πως ο γιος του έχει την επιθυμία να γίνει σοφός («ἐπιθυμῶ γὰρ δὴ οὗτος ἤμῃν, ὃ Σώκρατες, ὡς φησι, σοφὸς γενέσθαι»), γιατί όταν κατέβηκε στην Αθήνα («εἰς τὸ ἄστυ καταβαίνοντες»), κάποιιοι συνομήλικοί του και συμπολίτες του («τῶν ἡλικιωτῶν τινες αὐτοῦ καὶ ἰδημοτῶν») τον επηρέασαν έντονα («διαταράττουσιν αὐτόν»), λέγοντάς του λόγια τα οποία εἶχαν απλῶς ακούσει και απομνημονεύσει χωρίς καμιά κριτική επεξεργασία («λόγους τινὰ ἀπομνημονεύοντες»). Ο Θεάγης εντυπωσιάστηκε τόσο («οὐδέ ζήλωκεν»), ὡστε τώρα να τον ενοχλεῖ («μοι πράγματα παρέχει») και να απαιτεῖ χρήματα από τον πατέρα του για να γίνει μαθητὴς κάποιου σοφιστῆ («ἀξιώων ἐπιμεληθῆναί με ἑαυτοῦ καὶ χρήματα τελέσαι τινῶν σοφιστῶν»), ο οποίος υποτίθεται πως θα τον κάνει σοφὸ («ὅστις αὐτόν σοφὸν ποιήσει»).

Γ3.

ἔχειν: σχέσ

ῥᾶστον: Θετικὸς βαθμὸς: ῥᾶδιον, Συγκριτικὸς βαθμὸς: ῥᾶον

ἀγεννής: ἀγεννοῦς

ἐπιθυμεῖ: ἐπιθυμεῖν

τὸ ἄστυ: τὰ ἄστυ

καταβαίνοντες: καταβησόμενοι

πάλαι: παλαιότερον

ἐπιμεληθῆναι: ἐπιμεληθέντων

ὅστις: οἵτινες

Γ4.α.

τὸναὐτόν: ομοιόπτωτος προσδιορισμὸς, επιθετικὸς προσδιορισμὸς στο «τὸν τρόπον»

τοῦτο: υποκείμενο του ῥήματος «γίνεται»

ὀνομάζειν: τελικὸ ἀπαρέμφατο, υποκείμενο του ἀπρόσωπου ῥήματος «δεῖ», με υποκείμενο το εννοούμενο «τινά»

πάντων: ετερόπτωτος προσδιορισμὸς, γενικὴ διαιρετικὴ ἀπὸ το «ῥᾶστη»

εἰς τὸ ἄστυ: εμπρόθετος επιρρηματικὸς προσδιορισμὸς που δηλώνει κατεύθυνση σε τόπο στη μετοχή «καταβαίνοντες»

μοι: ἔμμεσο αντικείμενο του ῥήματος «παρέχει»

σοφὸν: κατηγορούμενο στο «αὐτόν» ἀπὸ το «ποιήσει»

β. Δημόδοκος ἔλεγεν ὅτι ἢ δὲ τότε παροῦσα ἐπιθυμία τοῦ τῶ πάνυ ἔ/αὐτόν/τοῦτον φοβοῖ/φοβοῖη.

Σχολιασμός των θεμάτων

Οι ερωτήσεις που αφορούν το διδαγμένο κείμενο, τα λεξιλογικά και την εισαγωγή θεωρούνται εύκολες. Η απάντηση στην ερμηνευτική ερώτηση απαιτούσε χρήση σχεδόν όλων των σχολίων του σχολικού βιβλίου.

Η ερώτηση αναφορικά με το παράλληλο ήταν κατανοητή και η απάντηση απαιτούσε επίσης καλή γνώση των ερμηνευτικών του διδαγμένου κειμένου.

Η μετάφραση του αδίδακτου κειμένου κρίνεται σχετικά δύσκολη σε σύγκριση με θέματα που έχουν τεθεί περασμένες χρονιές. Η ερμηνευτική ερώτηση του αδίδακτου κειμένου ήταν απλή. Οι γραμματικές παρατηρήσεις ήταν σχετικά εύκολες και στο συντακτικό χρειαζόταν προσοχή.

Ρένος Καινουργιάκης

ΟΡΟΣΗΜΟ ΡΑΦΗΝΑΣ